

**¹Турдалиев Р.М.^а, ¹Дошыбеков А.Б., ²Ботағариев Т.А., ²Кубиева С.С.,
³Сыздықов А.А.**

¹ Қазақ спорт және туризм академиясы, Алматы қ., Қазақстан

² Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан

³ Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., Қазақстан

БАТЫС ҚАЗАҚСТАН УНИВЕРСИТЕТТЕРІНДЕГІ СТУДЕНТТІК СПОРТТЫҢ ҚҰРАМА КОМАНДАЛАРЫНЫҢ ДАЙЫНДЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН АНЫҚТАЙТЫН ФАКТОРЛАР

Турдалиев Рауан Мұратұлы, Дошыбеков Айдын Бағдатұлы, Ботағариев Төлеген Әміржанұлы, Кубиева Светлана Сарсенбайқызы, Сыздықов Амангазы Аушахметұлы

Батыс Қазақстан университеттеріндегі студенттік спорттың құрама командаларының дайындық ерекшеліктерін анықтайтын факторлар

Аңдатпа. Мақалада Батыс Қазақстан университеттеріндегі студенттік спорттың құрама командаларының дайындық ерекшеліктерін анықтайтын факторлар анықталған. Студенттік командаларды спорт түрлеріне дайындаудың тиімділік критерийлері анықталды. Атап айтқанда, қаржыландыру көзі; материалдық-техникалық базаның болуы; команданы іріктеу жүйесі; сессияларға байланысты оқу процесінің кестесімен келісе отырып, жылдық макроциклдерді жоспарлау; жарыс күнтізбесін құру. Батыс Қазақстандағы жоғары оқу орындарында студенттер спортының қойылымының құрылымы мен мазмұны зерттелді. Барлық университеттерде спорттық іс-шаралар университет есебінен жүзеге асырылады. Спорт секцияларына қатысушылардың ең аз саны Х. Досмұхамедов АУ-да байқалады. Университеттерде кәсіби командалар жоқ. Х-Универсиадаға барлық университеттер қатысқан жоқ. ЖОО студенттері арасында спортпен айналысу кезінде туындайтын мәселелер анықталды. Бұл спорттың бір түрімен айналысуға деген құштарлықтың жоқтығы. Спорттық жаттығуларға тәуелділік. Қажет емес сабақ кестесі. Университеттердің техникалық мүмкіндіктерінің төмендігі; спортқа қажетті мамандардың жетіспеушілігі. Батыс Қазақстандағы жоғары оқу орындарының құрама командалары студенттерінің дене дайындығы мен дене қабілеті көрсеткіштерінің деңгейлері анықталды. Ұлдар да, қыздар да PWC170 және тұрып ұзындыққа секіру арасындағы оң қарым-қатынасты көрсетті; екінші жұмыстың қарқындылығы және 1000 және 800 м жүгіру; Екінші жұмыстан кейін 30 секундта жүрек соғу жиілігі және 1000 және 800 м жүгіру. Теріс қатынастардың ішінде тек PWC170 мен 1000 және 800 м жүгіру арасындағы қатынас ұқсас болды.

Түйінді сөздер: студенттік спорт, Батыс Қазақстан университеттері, спортқа деген қызығушылықтың болмауының себептері, дене дайындығы мен дене жұмыс қабілетінің деңгейі.

Turdaliyev Rauan Muratovich, Doshybekov Aidyn Bagdatovich, Botagariyev Tulegen Amirzhanovich, Kubieva Svetlana Sarsenbayevna, Syzdykov Amangazy Aushakhmetovich

Factors that determine the characteristics of training students of national sports teams in universities of Western Kazakhstan

Abstract. The article identifies factors that determine the characteristics of training students of national sports teams in universities of Western Kazakhstan. Criteria for the effectiveness of training student teams in sports have been determined. Namely, the source of funding; availability of material and technical base; team recruitment system; planning annual macrocycles in coordination with the schedule of the educational process, depending on the sessions; building a competition calendar. The structure and content of the staging of student sports at universities in Western Kazakhstan has been studied. At all universities, sporting events are implemented at the expense of the university. The smallest number of participants in sports sections is observed at the Kh. Dosmukhamedov AU. Problems that arise among university students when playing sports have been identified. This is a lack of desire to engage in one of the sports. Addiction to sports training. Undesirable class schedule. Low technical capabilities of universities; lack of necessary specialists in sports. The levels of physical fitness and physical performance of students of national teams of universities in Western Kazakhstan were determined. Both boys and girls showed a positive relationship between PWC170 and standing long jump; the intensity of the second work and the 1000 and 800 m run; Heart rate for 30 seconds after the second work and running at 1000 and 800 m.

Key words: student sports, universities of Western Kazakhstan, reasons for disinterest in sports, level of physical fitness and physical performance.

Турдалиев Рауан Муратович, Дошыбеков Айдын Бағдатович, Ботағариев Түлеген Амиржанович, Кубиева Светлана Сарсенбаевна, Сыздықов Амангазы Аушахметович

Факторы, определяющие особенности подготовки студентов сборных спортивных команд в вузах Западного Казахстана

Аннотация. В статье выявлены факторы, определяющие особенности подготовки студентов сборных спортивных команд в вузах Западного Казахстана. Определены критерии эффективности подготовки студенческих сборных команд по видам спорта. А именно, источник финансирования; наличие материально-технической базы; система набора в команду; планирование годичных макроциклов в координации с графиком учебного процесса, в зависимости от сессий; выстраивание календаря соревнований. Изучена структура и содержание постановки студенческого спорта в университетах Западного Казахстана. Во всех университетах спортивные мероприятия реализуются за счет средств университета. Наблюдается наименьшее количество занимающихся в спортивных секциях в АУ им. Х. Досмухамедова. В вузах отсутствуют профессиональные команды. Не все вузы приняли участие в X-й универсиаде. Выявлены проблемы, возникающие у студентов вузов при занятиях спортом. В их числе – отсутствие желания заниматься одним из видов спорта. Склонность к спортивной тренировке. Нежелательный график занятий. Низкие технические возможности вузов; отсутствие необходимых специалистов по видам спорта. Определены уровни физической подготовленности и физической работоспособности студентов сборных команд университетов Западного Казахстана. Как юноши, так и девушки продемонстрировали положительную связь между PWC170 и прыжками в длину с места; интенсивность второго задания и бега на 1000 и 800 м; ЧСС за 30 сек. после второго задания и бега на 1000 и 800 м. Среди взаимосвязей отрицательного характера аналогичной была лишь взаимосвязь между PWC170 и бегом на 1000 и 800 м.

Ключевые слова: студенческий спорт, вузы Западного Казахстана, причины незаинтересованности занятий спортом, уровень физической подготовленности и физической работоспособности.

Негізгі ережелер. Жүргізілген зерттеу Қазақстанның жоғары оқу орындарында студенттік спортты жетілдіру қажеттілігіне негізделген. Осы бағытты жүзеге асыру үшін жоғары оқу орындарының оқытушылары мен жаттықтырушылары осы мәселенің құрамдас бөліктерін білуі керектігі көрсетілген. Бұл процестің дамуын тежейтін қандай себептер бар екенін түсіну маңызды. Осы ұстанымдар арқылы жоғары оқу орындарында студенттік спортты дұрыс жолға қою ерекшеліктерін; студенттердің спортпен шұғылдануына кедергілерді; олардың дене шынықтыру дайындығы мен жұмысқа деген дене қабілеттілігі деңгейінің ерекшеліктерін меңгеру бойынша күш-жігер жұмсалды.

Кіріспе. Бұл зерттеудің өзектілігі келесі себептермен анықталады. Токиода өткен соңғы Олимпиадада Қазақстан құрамасы бейресми есепте 83-орынға табан тіреген болатын. Бұл біздің ұлттық құраманың Олимпиададағы ең сәтсіз көрсеткіші. Бұл сәтсіз нәтижелерден кейін ел басшылығы ЖОО-да студенттік құрама командаларды дайындауды жақсарту қажет деген шешімге келді. Өйткені студенттік спорт – еліміздің спорт түрлері бойынша ұлттық құрама командаларын толықтырудың ең бірінші спорттық резерві. Студенттік спортты дұрыс жетілдіру үшін студенттік спорттық командаларды дайындау ерекшеліктерін анықтайтын факторларды зерттеу қажет. Осыған байланысты бұл тақырып өзекті болып табылады.

Төмендегі мамандар өз зерттеулерінде осы мәселеге назар аударды: В.В. Орлова, О.Е. Халалеева [1]; А.Б. Габибов, Д.Ю. Карасев, В.Г. Хусточкин, В.А. Литвинов [2]; А.В. Стафеева, С.С. Иванова,

И.С. Веденеев [3]; А.А. Харламов, Ермаков В.А., Грязев М.В. [4] және т.б.

Зерттеудің мақсаты – студенттік спорттық командаларды дайындау мәселесінің құрамдас бөліктерінің ерекшеліктерін анықтау негізінде осы дайындықтың ерекшеліктерін анықтайтын факторларды анықтау.

Зерттеу міндеттері.

1. Студенттік командаларды спорт түрлеріне дайындаудың тиімділік өлшемдерін анықтау;
2. Батыс Қазақстан облысы университеттеріндегі студенттік спорт өндірісінің құрылымы мен мазмұнын зерттеу.
3. ЖОО студенттері арасында спортпен айналысу кезінде туындайтын мәселелерді анықтау;
4. Батыс Қазақстандағы ЖОО-ның ұлттық құрама командалары студенттерінің дене дайындығы мен дене қабілеті көрсеткіштерінің деңгейін анықтау;

Әдебиетке шолу. Отандық әдебиеттерге талдау екі бағытта жүргізілді. Спорт түрлері бойынша студенттік командаларды дайындаудың тиімділік өлшемдері және студенттік спорт ойындарының қойылымының құрылымы мен мазмұны туралы мамандардың пікірін анықтадық.

Бірінші бағыт бойынша келесілер анықталды.

Қаржыландыру базасы, материалдық-техникалық ресурстардың болуы, командаларды іріктеу жүйесі және онымен қатар оқыту механизміне технологияларды енгізу (олардың өзгеру жиілігі жаттықтырушылардың өздерінің әзірлемелері ме, әлде басқалардан алынған ба?) ұйымның шаралары ретінде таңдалды [1, б. 154].

Ойынға бағытталған спорт түрлері бойынша студенттік командаларды дайындау сапасын арттыру ұйымдастыру-әдістемелік сипаттағы шарттар тізбесін ескере отырып анықталады. Студенттердің оқу-жаттығу командаларын бағдарлау. Ол қабілеттермен, тұлғалық бағыттылықпен, ынтамен, дене дамуының дәрежесімен және дайындығымен сипатталады; спорттық, кондициялық және сауықтыру аймақтары үшін заманауи оқыту технологияларын қолдану. Ол қалыпты қозғалыс белсенділігімен және қозғалыс дамуымен тығыз үйлестіріле отырып жүзеге асырылуы керек [2, б. 80].

Баскетболшылардың алаңдағы жұмысының тұрақтылығы мен сапасының өлшемі техникалық дайындығы және үйлестіру қабілеті болып табылады. Осыған байланысты, баскетбол ойындарында техникалық дайындықты дамыту мен үйлестіру қабілеттерін жетілдірудің басым жағдайларының бірі спорттық жаттығулардың негізгі және қосымша құралдарын біріктіру болып саналады [3, б. 165].

Жылдық макроциклдің жобасы оның құрамдас бөліктеріне байланысты оқу механизмінің кестесімен келісілді: сессиялар, демалыстар, теориялық оқыту және өндіріске бағытталған тәжірибе. Кәсіби оқытудың ұзақтығын ескере отырып, жекпе-жек күнтізбесі және қалпына келтіру және қолдау шараларының кестесі жасалды [4, б. 4].

Автордың айтуынша төмендегідей тұжырымдасмасы анықталған. ЖОО студент спортшыларының әдіс-тәсілдік негізгі жүйесі талданған болатын. Осы айтылған тұжырымдамада барлық жылдар бойы айналысушы студенттерде әдіс-тәсілдердің оңтайлылығы жоғары деңгейлі шеберлер тобында байқалған. Жылдар бойы студенттердің чемпион болуы олардың лақтыру әдісі көбейген, ал аяқтан ұстау әдістері төмендеген [5].

Жекпе-жек кезінде спортшының тактикалық қимыл-қозғалысының тиімділігіне әсер ететін негізгі факторлардың ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады. Реакция жылдамдығы мен ойлау қабілеті сияқты ерекше қасиеттерді жақсарту; жекпе-жектің қарқынды жағдайында техникалық әдістер арсеналын тұрақты енгізу; сараланған және ұжымдық тактикалық локомоция дағдыларының болуы [6].

Екінші бағытта келесілер көрсетілген.

Осы аспектідегі отандық ғалымдардың еңбектерінің ішіндегі мыналарды бөліп көрсетуге болады.

Ж.С. Мұхамбет пікірінше, Қазақстан Республикасындағы студенттер спортының жақсаруы АҚШ, Ұлыбритания, Германия және Қытай сияқты алдыңғы қатарлы елдермен, сондай-ақ Ресеймен салыстырғанда салыстырмалы түрде төмен. Бүгінгі таңда Республикада салалық сипаттағы спорт

қоғамдары жоқ. Дене шынықтыру және спорт жұмысы саласындағы мемлекеттік және бизнес институттарының өзара әрекеттесу процестері ойластырылмаған. Студенттердің дене қабілетінің дамуы мен білім беру мәселелерін шешуге қатысты барлық миссиялар университет қабырғасында жүзеге асырылмайды. Осыған байланысты, қозғалыс белсенділігі жоқ студенттердің басқа жұмыс түрлерімен салыстырғанда спортпен шұғылданатын студенттердің белсенділік үлесі төмендейді [7].

С.Ж. Отаралының әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың 1-2 курс студенттерімен жүргізген зерттеуінде мыналар айтылған. Салыстырмалы түрде төмен деңгейде оқушылар дұрыс өмір салтын жүзеге асырудың дамуын көрсетеді. Студенттердің аз ғана бөлігі бос уақытын дене шынықтырумен айналысуға арнайды. Дене жаттығулары денсаулықты жақсарту құралы ретінде салауатты өмір салтын ұстануға мотивацияда азырақ үлесті алады [8].

Монографияда Г.Б. Мадиева әртүрлі спорт түрлерімен айналысатын студенттердің дене дайындығы туралы мәліметтерді ұсынады. Жылдамдық пен күш бойынша ең жоғары нәтиже спорттық ойындар секциясына баратын студенттер арасында тіркелді. Олар 100 м жүгіруде, тұрып ұзындыққа секіруде және денені иілуде жақсы нәтиже көрсетті. Ең жақсы төзімділіктің аэробика секциясына қатысқан студенттер көрсетті. Оның пікірінше, сабақта дене тәрбиесі құралдарын таңдауда алынған мәліметтерді ескеру қажет [9].

Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінде студенттердің дене қабілеті дайындығының рейтингтік сипатын бағалау технологиясы әзірленіп, енгізілді. Оған сәйкес, жеке тұлғалар жақсартылған нәтижелерге қол жеткізуге ынталандырылады. Ол артта қалған дене қабілеті қасиеттерді дамыту технологиясымен бірге жүзеге асырылады. Бұл студенттердің дене тәрбиесі механизміндегі мүмкіндіктерін жетілдіруге ынталандырушы фактор болып табылады және олардың дене дайындығындағы жетістіктерін арттыруға мүмкіндік береді [10].

Студенттік спортты жетілдіруді реттеудің ұйымдастырушылық-педагогикалық процесінің оңтайлылығының басымды шаралары болып мыналар қарастырылады: шешілетін міндеттердің әлеуметтік және жеке сипатын басқаруды орталықтандыру мен орталықсыздандыруды тиімді үйлестіру; алқалылық ережелері негізінде студенттік спортты жетілдіруді реттеу, олардың орындалуына жеке жауапкершілікпен келісе отырып әзірленген нәтижелерді түсіндірудің ашықтығымен университет профессорлары мен жаттықтырушыларының осы құрамының қатысуындағы белсенділік [11].

Бұл құрылым үш негізгі элементті қамтиды: ынталық-тұлғалық; білім; операциялық-әрекетті. Ынталық-тұлғалық блок бұқаралық бағыттағы студенттер үшін тұрақты ынта мен спорттың болуын білдіреді. Білім элементі – студенттерге құқықтық позициядан бұқаралық спортты жүзеге асыру негіздерін білуді білдіреді; бұқаралық бағыттағы студенттерге арналған спортты жүзеге асырудың формалары, әдістері. Операциялық-әрекетті блок қазіргі жағдайда студенттер арасында бұқаралық спортты енгізуге байланысты құзыреттерді құруға мүмкіндік береді [12].

Университетте студенттік спорттың келесі ұйымдастыру сызбасы бар:

1) Дене шынықтыру сабақтары;

2) ЖОО командаларында спортшыларды дайындау;

3) Ресей құрама командаларында спортшыларды дайындау [13].

Келесі шаралар ұсынылады. ЖОО-дағы дене шынықтыру және спортты реттеу мүшелерінің арасындағы жауапкершілік салаларын шектеу. Дене тәрбиесі кафедрасы университетте білім беру механизмін жүзеге асырады. Спорт клубы бұқаралық бағыттағы спорттық сипаттағы жұмысты жүзеге асырады және университеттің ұлттық құрама командаларының болуымен бірге жүреді [14].

Студенттер арасында арнайы ұйымдастырылған спорт түрлерінің жетілдірілу дәрежесін төмендету және қысқарту факторлары анықталды. Атап айтқанда: университет әкімшілігінің студенттік спортты жақсартуға қызығушылығының төмендеуі; дене шынықтыру кафедрасы оқытушыларының жұмысын ынталандыру тетіктерінің жоқтығы; материалдық базаның жеткіліксіздігі; жабдықтың қол жетімділігінің төмендеуі; университет спортын жетілдіруде аймақтық спорт федерацияларының мотивациясының төмендеуі; дене тәрбиесінің дұрыс насихатталмауы [15].

«Спортпен шұғылданатындар саны» және «Спортпен шұғылданатындар санын сақтау» өлшемдерін жоғары оқу орындарында студенттер арасында спорт үдерісін дамыту өлшемі ретінде сипаттауға болады. Университеттер санының көбеюіне университеттердің мүдделеріне байланысты әртүрлі спорт түрлері бойынша нұсқаулықтардың көбеюі көмектесті [16].

ЖОО-да дене шынықтыру құрылымын жетілдіруге бағытталған келесі шаралар ұсынылады:

1) ЖОО-дағы дене шынықтыру және спортты реттеу мүшелерінің арасындағы жауапкершілік салаларын шектеу;

2) Білім алушылардың дене тәрбиесіндегі гендерлік айырмашылықтар;

3) Білім алушыларға қосымша дене тәрбиесінің механизмін жүзеге асыруға жеке көзқарас.

4) Дене шынықтыру және спорт саласында бірыңғай ақпараттық кеңістікті қалыптастыру.

5) Спорт пен университеттің білім беру жобаларының байланысы [17].

Спорт резервін дайындауға университеттің спорт түрлері бойынша командаларының жаттықтырушылары мен білім алушылары және дене шынықтыру кафедраларының меңгерушілері жауапты. Кафедра меңгерушісі балалар спорт мектептерінің жаттықтырушыларымен бірлесе жұмыс істеуге міндетті. Спорт түрі бойынша ұлттық құрамаға жауапты жаттықтырушылар құрамы команданың көрсеткіштерін жобалауды, бағалауды, болжауды, университетке жоғары санатты спортшыларды іріктеуді жүзеге асыруға және сонымен бірге спортпен шұғылданатын студенттерді өздері дайындауға міндетті [18].

Зерттеудің әдістері мен ұйымдастырылуы.

Зерттеу 2023-2024 оқу жылында жүргізілді. Бірінші кезеңде (ақпан 2023 ж.) ғылыми-әдістемелік әдебиеттерге баға беріп, зерттеуіміздің ғылыми аппаратын қалыптастырдық. Біздің мәселеміздің келесі құрамдас бөліктері талданды: спорт түрлері бойынша студенттік командаларды дайындаудың тиімділік өлшемдері; университеттердегі студенттік спорт өндірісінің құрылымы мен мазмұны. Мұнда біз студенттік командаларды спортқа дайындаудың тиімділік өлшемдерін анықтадық. Осы мақсатта ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді талдау әдісі қолданылды [19].

Екінші кезеңде зерттеуіміздің келесі екінші және үшінші міндеттері шешілді. Студенттік спорт өндірісінің құрылымы мен мазмұнын анықтау үшін Батыс Қазақстанның 3 университетінде (Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан агралық-техникалық университеті, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университеті) келесі көрсеткіштерге талдау жасадық. Қаржыландыру көзі; материалдық-техникалық базаның болуы; спорт секцияларына қатысушылардың саны; спорт клубының болуы; дене тәрбиесіне жетекшілік ететін бөлімнің болуы; дене шынықтыру-сауықтыру кешенінің болуы; кәсіби командалардың болуы; дене шынықтыру іс-шараларын өткізу; жатақханаларда жарыстар өткізу; студенттер мен білім берушілер арасында спорттық жарыс өткізу; спорттық жетілдіру топтарының болуы; спорт түрлері бойынша университет командаларының болуы; республикалық универсиадада нәтижелерге қол жеткізу. Бұл мәселені шешу үшін құжаттық материалдарды талдау әдісі қолданылды [19, б. 52].

Білім алушылардың спортпен шұғылдану кезінде кездесетін қиындықтарын анықтау үшін сауалнамалық сауалнама әдісі қолданылды [19, б. 60].

Зерттеудің үшінші кезеңінде жұмысымыздың төртінші міндеті шешілді. Білім алушылардың дене дайындығының деңгейін анықтау үшін келесі көрсеткіштер анықталды. Ұлдар үшін: 1000 м жүгіру (мин, сек); 100 м жүгіру (сек); кермеге тартылулар (саны); жатып кеудені жерден көтеру (саны); орнынан ұзындыққа секіру (см). Қыздар үшін: 800 м жүгіру (мин, сек); 60 м жүгіру (сек); орнынан ұзындыққа секіру (см); кеудені көтеру (саны) [20].

Дене қабілеті өнімділік көрсеткіштерінің ішінде мыналар анықталды: бірінші жұмыстың қарқындылығы (w); Бірінші жұмыстың соңында 30 секундта ЖСЖ (минутына соғу саны); екінші жұмыстың қарқындылығы (W); Екінші жұмыстың соңында ЖСЖ 30 секунд (минутына соғу саны); PWC170 [21].

Студенттердің дене қабілеті көрсеткіштері мен дене қабілеті дайындығы деректері арасындағы корреляция анықталды [22].

Корреляция коэффициенті (r) төмендегі формула бойынша анықталды:

$$r = \frac{\sum_i (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_i (x_i - \bar{x})^2 \sum_i (y_i - \bar{y})^2}} \quad (1)$$

мұндағы X_i – бірінші көрсеткіштің сараланған мәндері, \bar{X} – бірінші көрсеткіштің орташа арифметикалық мәні; Y_i – екінші көрсеткіштің сараланған мәндері; \bar{Y} – салыстырылатын көрсеткіштің орташа арифметикалық мәні.

Корреляция коэффициентін анықтау алгоритмі келесідей болды.

Салыстырылған сипаттамалар үшін орташа мәндер (\bar{X} и \bar{Y}) есептелді.

Мәндері анықталды $X_i - \bar{X}$ және $Y_i - \bar{Y}$, яғни әр салыстырылған көрсеткіштің сараланған мәндері мен орташа арифметикалық сипаттамалары арасындағы айырмашылықтар.

Алынған айырмашылықтардың квадраты есептелді $(X_i - \bar{X})^2$ және $(Y_i - \bar{Y})^2$

Айырмашылықтардың жалпы квадраты есептелді $\sum (X_i - \bar{X})^2$ және $\sum (Y_i - \bar{Y})^2$

Айырмашылықтардың көбейтіндісі есептелді $(x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})$

Айырманы көбейтудің жалпы көлемі есептелді $\sum (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})$

Табылған мәндерді формулаға енгізу арқылы корреляция коэффициенті анықталды.

Корреляция коэффициентінің табылған мәнінің сенімділігі оны арнайы кесте бойынша критикалық мәнмен салыстыру арқылы анықталады [23, б. 257].

Осымен қатар мақаланы дайындау осы кезеңде жүзеге асырылды. Зерттеуге 60 студент қатысты /Жәңгірхан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық университетінің бірінші курсы/, оның 30-ы ұл, 30-ы қыз.

Зерттеу нәтижелері. Әдебиеттік шолуда берілген ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді бағалау негізінде спорт түрлері бойынша студенттік құрама командаларды дайындау тиімділігінің негізгі өлшемдерінің қатарынан мыналарды анықтадық. Қаржыландыру көзі; материалдық-техникалық базаның болуы; команданы іріктеу жүйесі; спорттық сайыстардың қолайлы күнтізбесі. Сессияларға байланысты оқу процесінің кестесімен келісе отырып, жылдық макроциклдерді жоспарлау; жарыс күнтізбесін құру; негізгі микроциклдер мен мезоциклдерді анықтау. Топ бірігуінің объективті және субъективті факторлары: психологиялық және психофизиологиялық ерекшеліктеріне сәйкес үйлесімділік; тұлғааралық қатынастардың ерекшелігі; ардагерлер мен жас спортшылар арасындағы қарым-қатынас. Студенттік футбол командаларының тиімді әрекетінің факторлық құрылымы: бірінші фактор – топтық шабуыл локомоциясын жүзеге асыру факторы; екінші фактор – қорғаныс локомоциясының тиімділік факторы; үшінші фактор – шабуылдағы топтық қозғалыстың ұтқырлық факторы; төртінші фактор – жеке сайыстың табыс факторы. Баскетболшылардың ойын әрекетінің сәттілігі мен команданың өнімділігі арасындағы байланыс: екі ұпайлық соққылар саны; айыппұлды лақтырулар саны; жасалған үш ұпайлы соққылар саны; кедергілер саны. Студенттерді спорттық жарыстарға дайындаудың ерекшеліктері: реакция жылдамдығы мен интеллектін дамыту; техникалық техниканың арсеналына ие болу; психикалық дайындық.

Батыс Қазақстан университеттеріндегі студенттік спорт өндірісінің құрылымы мен мазмұнында келесі ерекшеліктер анықталды.

Барлық дене шынықтыру және спорттық іс-шаралар (жарыстарға саяхат) және т.б. университеттер қаражаты есебінен жүзеге асырылады. Әрбір университеттің материалдық базасы (спорт залдары, спорт кешендері) бар. Тек Қ. Жұбанов атындағы АӨУ-да жеке спорт стадионы жоқ. Секциялардағы студенттер саны бойынша Қ. Жұбанов атындағы АӨУ (469 студент) басым болса, екінші орында Жәңгір хан атындағы БҚАТУ (411 студент) және үшінші орында Х. Досмұхамедов атындағы АУ (285 студент). Барлық университеттерде спорт клубы бар. Дене шынықтыру тәрбиесіне жетекшілік ететін

кафедраға келсек, ол тек Қ.Жұбанов атындағы АӨУ-да жеке түрде бар. Қ. Жұбанов атындағы АӨУ-да дене шынықтыру-сауықтыру кешені жоқ.

Бірде-бір университетте кәсіби командалар жоқ. Барлық университеттерде денсаулық күндері сияқты дене шынықтыру-бұқаралық іс-шаралар, туристік слеттер және т.б. өткізіледі. Жатақханаларда спорттық жарыстар өткізіледі. Оқытушылар мен бірінші курс студенттері арасында спорт түрлері бойынша спартакиадалар өткізіледі, спорттық сауықтыру топтары бар (бірақ көп емес: футбол, волейбол, шахматтан).

Жәңгір хан атындағы БҚАТУ-да (футзал), Х. Досмұхамедов атындағы АУ-да (футбол, волейбол – ерлер және әйелдер; баскетбол – ерлер) құрама командалары бар.

Универсиадаларда қол жеткізілген нәтижелерге келетін болсақ, мұндағы жағдай Х.Досмұхамедов атындағы АУ-да жақсырақ. Университет спортшылары ІХ-шы және Х-шы Универсиадаға қатысып, сәйкесінше 27-ші және 9-шы орындарға ие болды. ІХ-шы Универсиадада Қ.Жұбанов атындағы АӨУ командалық есепте екінші орынды иеленді, себебі спорттың негізгі түрлерінен жарыстар осы оқу орнының базасында өтті.

Университет құрама командасына іріктеу жүйесіне келетін болсақ, барлық жоғары оқу орындарында ұлттық құрамаға облыс пен республикадағы түрлі үйірмелерде жаттығатын студенттер кіреді.

Сонымен, Батыс Қазақстанның жоғары оқу орындарында студенттік спортты қоюдың құрылымы мен мазмұнында орын алып отырған қарама-қайшылықтардың ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады.

Барлық университеттерде спорттық іс-шаралар университет есебінен жүзеге асырылады. Спорттық іс-шараларды өткізуге қаржыландыруды тартудың басқа көздері (демеушілер және т.б.) жоқ. Қ. Жұбанов атындағы АӨУ-да жеңіл атлетиканың түрлерін (жүгіру, секіру, лақтыру және т.б.) жүзеге асыруда, біздің ойымызша, тежеуші фактор болып табылатын спорттық стадион жоқ. Спорт секцияларына қатысушылардың ең аз саны Х. Досмұхамедов атындағы АУ-да байқалады. Қ. Жұбанов атындағы АӨУ-да дене шынықтыру-сауықтыру кешені жоқ.

Университеттерде кәсіби командалар жоқ. Балалар спорт мектептерімен ешқандай байланыс жоқ. Бір қызығы, Жәңгірхан атындағы БҚАТУ және Қ. Жұбанов атындағы АӨУ командалары Х-шы Универсиадаға қатыспады.

ЖОО студенттері арасында спортпен айналысу кезінде туындайтын проблемаларды анықтау мақсатында жүргізілген сауалнаманың нәтижелері келесіні көрсетті.

Кестеден көріп отырғанымыздай, респонденттердің 29,9%-ын университетте жүзеге асырылатын әртүрлі дене шынықтыру және спорттық іс-шараларға қатысу мүмкіндігімен қызықтырады; 43%-ын - қызықтырмайды; 27,1%-ын – кейде қызықтырады. Студенттердің 28,8%-ы университеттегі дене шынықтыру және спорттық шараларға қатысуды айтулы оқиға деп санайды; 28,6%-ы кейде санайды; 42,6%-ы - санамайды. Респонденттердің жартысынан көбінде (54,5%) спорт түрлерінің бірімен айналысуға және әртүрлі жекпе-жектерге қатысуға ниеті жоқ; студенттердің 20%-ында - кейде бар және тек 25,5%-ында оң жауап. Респонденттердің 48,2%-ы дене шынықтыру және спорттық іс-шаралардың барлық түрлеріне қатысу кезінде спорттық жаттығуларға көбірек бейім; 24,2% - таңғы жаттығуларға бейім; 27,6% – туристік сапарларға бейім.

Білім алушылардың 51,2%-ы спорттық жаттығуларға, 20,4%-ы жаяу серуендеуге, 28,4%-ы жарыстарға көбірек күш жұмсайды.

Респонденттердің 70,2%-ы спорттық матчтарда жеңіске жетуден ләззат алады; 11,2% - жоқ; 18,6% - кейде.

Студенттердің 30,1%-ы тұрақты спортпен шұғылданады; 41,1% – спортпен тұрақты айналыспайды; 25,8 пайызы тұрақты түрде айналысады.

Респонденттердің 68,2%-ы үшін дене шынықтыру және спорттық сипаттағы жұмыстың басым түрі дене шынықтыру сабақтары болып табылады; 25,4%-ға – өз бетінше дене жаттығулары; 6,5% - таңғы жаттығулар.

Спортпен белсенді айналысуға кедергі келтіретін кедергілердің ішінде респонденттердің 68,4%-ы ыңғайсыз жаттығу кестесін көрсетті; 18,4% - қызметтің бірсарындылығына байланысты; 13,2% - ойналатын спортқа қызығушылық танытпау салдарынан.

Респонденттердің 24%-ы студенттік спортты дамытудағы проблемалар ретінде университеттердің техникалық мүмкіндіктерінің төмендігін анықтады; 60% - спортта қажетті мамандардың жетіспеушілігі; 16% – тауарлық-материалдық құндылықтардың жетіспеушілігі.

Спортпен белсенді айналысуға мүмкіндік беретін шаралардың ішінде сауалнамаға қатысқан білім алушылардың 65,4%-ы «дене шынықтыру» пәнінің дәстүрлі мазмұнының орнына спорт түрлерінің бірін қосуды ерекше атап өтті; 20,4%-ы – дене шынықтыру-сауықтыру сипатындағы іс-шараларды көбірек өткізу; 14,2%-ы білмеймін деп жауап берді.

Осылайша, ЖОО студенттерінің спортпен айналысу кезінде кездесетін проблемаларының ішінде мыналарды анықтауға болады. Бұл – спорттың

бір түрімен айналысуға деген құштарлықтың жоқтығы. Спорттық жаттығуларға тәуелділік. Тек анда-санда ғана жаттығуға ұмтылу. Ыңғайсыз сабақ кестесі. Университеттердің техникалық мүмкіндіктерінің төмендігі; спортқа қажетті мамандардың жетіспеушілігі; тауарлық-материалдық қорлардың жетіспеушілігі. Студенттер спортпен

белсенді айналысуға мүмкіндік беретін шаралардың қатарында «дене шынықтыру» пәнінің дәстүрлі мазмұнының орнына спорт түрлерінің бірін енгізуді.

1-кестеде Жәңгір хан атындағы БҚАТУ баскетбол командасының студент-спортшыларының дене дайындығының бастапқы деңгейінің көрсеткіштері берілген.

1-кесте – Жәңгір хан атындағы БҚАТУ баскетбол құрамасы студенттерінің дене дайындығының бастапқы деңгейінің көрсеткіштері (ұлдар – 20 адам)

№ р/н	Бақылау жаттығулары	Нәтиже	Баға
1	1000 м жүгіру (мин., сек)	4.05	3
2	100 м жүгіру (сек)	14,1	3
3	Кермеде тартылу (саны)	14,8	3
4	Кеудені жерден көтеру (саны)	24,8	3
5	Орнынан ұзындыққа секіру (см)	241,2	3

1-кестеден көріп отырғанымыздай, «1000 м жүгіру» үшін нәтиже 4.05 минутты құрады, бұл «3» рейтингіне сәйкес келеді. «100 м жүгіруде» білім алушылар 14.1 секундта жүгірді, бұл «3» деген бағаға сәйкес келеді. Турникке тартылудан студенттер орта есеппен 14.8 есе көтерілді («3» бағасы). «Кеудені жерден көтеруден» студенттер 24.8 рет нәтиже көрсетті, бұл «3» деген бағаға сәйкес келеді. Студенттер орнынан ұзындыққа секіруден орта есеппен 241.2 см секірді («3» деген баға).

2-кестеде Жәңгірхан атындағы БҚАТУ баскетбол командасының студент-спортшыларының дене

дайындығының бастапқы деңгейінің көрсеткіштері берілген. Кестеден көрініп тұрғандай, «800 м жүгіруде» білім алушылар 3,19 минут ішінде жүгірді, бұл «3» деген бағаға сәйкес келеді. 60 метрге жүгіруде қыздар 9,7 секунд орташа нәтиже көрсетті, бұл «3» бағаға сәйкес келеді. Қыздар орташа есеппен 205,6 см биіктікте секірді, бұл «3» деген бағаға сәйкес келеді. «Кеудені көтеруден» білім алушылар 42,4 есе нәтиже көрсетті, бұл «3» деген бағаға барабар.

Осылайша, ұлдардың да, қыздардың да дене дайындығының бастапқы деңгейі орташа деңгейден төмен болды.

2-кесте – Жәңгір хан атындағы БҚАТУ баскетбол құрамасы студенттерінің дене дайындығының бастапқы деңгейінің көрсеткіштері (қыздар – 20 адам)

№ р/н	Бақылау жаттығулары	Нәтиже	Баға
1	800 м жүгіру (мин., сек)	3.19	3
2	60 м жүгіру (сек)	9,7	3
3	Орнынан ұзындыққа секіру (см)	205,6	3
4	Кеудені жерден көтеру (саны)	42,4	3

3-кестеде ер студенттердің дене қабілеті көрсеткіштерінің көрсеткіштері берілген.

3-кестеден көрініп тұрғандай, бірінші жұмыстың қарқындылығы 550,4 Вт-қа сәйкес келді. Бірінші жұмыстың соңында 30 секундта ЖСЖ 89,2 секундты

құрады. Екінші жұмыстың қарқындылығы 950,2 Вт барабар болды, екінші жұмыстың соңында 30 секундта ЖСЖ 160,4 секундты құрады. РВС 170 өлшемі 15,9 болды, бұл орташадан жеткілікті түрде төмен болды.

3-кесте – Жәңгір хан атындағы БҚАТУ баскетболдан ұлттық құрама командасы студенттерінің дене қабілеті көрсеткіштері (ұлдар – 20 адам)

№ р/н	Көрсеткіштер	Статистикалық шамалар
1	Алғашқы жұмыс ырғағы, вт	550.4
2	Алғашқы жұмыс соңындағы 30 сек ішіндегі ЖСЖ	89.2
3	Екінші жұмыс ырғағы, вт	950.2
4	Соңғы жұмыс соңындағы 30 сек ішіндегі ЖСЖ	160.4
5	PWC170	15.9

4-кестеде спортшы әйелдердің дене қабілеті көрсеткіштерінің көрсеткіштері берілген. 4-кестеден көрініп тұрғандай, бірінші жұмыстың қарқындылығы 480,2 вт-қа тең болды, бұл ұлдарға қарағанда (550,4 вт-қа қарсы). Бірінші жұмыстың соңында 30 секундта ЖСЖ 114,2 секундты құрады, бұл ұлдарға қарағанда жоғары (89,2 секундқа

қарсы). Екінші жұмыстың қарқындылығы адекватты болды: 900,4 вт, бұл ұлдарға қарағанда 49,8 вт аз. Екінші жұмыстың соңында 30 секундта ЖСЖ 187,1 секундқа сәйкес келді, бұл ұлдармен салыстырғанда 16,7 секундқа артық. PWC170 14,0 деңгейінде адекватты болды, бұл орташадан төмен болды.

4-кесте – Жәңгір хан атындағы БҚАТУ баскетболдан ұлттық құрама студенттерінің дене қабілеті көрсеткіштері (қыздар – 20 адам)

№ р/н	Көрсеткіштер	Статистикалық шамалар
1	Алғашқы жұмыс ырғағы, вт	550.4
2	Алғашқы жұмыс соңындағы 30 сек ішіндегі ЖСЖ	89.2
3	Екінші жұмыс ырғағы, вт	950.2
4	Соңғы жұмыс соңындағы 30 сек ішіндегі ЖСЖ	160.4
5	PWC170	15.9

Осылайша, ұлдар мен қыздардың дене қабілеті көрсеткіштерінің бастапқы деңгейі орташадан төмен. Қыздардың көрсеткіштері ұлдарға қарағанда салыстырмалы түрде төмен болды.

5-кестеде ер студенттердің дене қабілеті көрсеткіштері мен дене қабілеті дайындығы деректері арасындағы корреляциялық матрицасы берілген.

5-кесте – Ер студенттердің дене қабілеті көрсеткіштері мен дене қабілеті дайындығы деректері арасындағы корреляциялық матрицасы (n=45)

Көрсеткіштер	1000 м жүгіру	100 м жүгіру	Турникте тартылу	Кеудені жерден көтеру	Орнынан ұзындыққа секіру
	Корреляция коэффициенті, r				
Алғашқы жұмыс ырғағы, вт	0,221	0,139	0,311	-0,020	-0,228
Алғашқы жұмыс соңындағы 30 сек ішіндегі ЖСЖ	0,080	0,064	0,061	0,010	0,281
Екінші жұмыс ырғағы, вт	0,313	0,091	0,058	-0,154	-0,028
Соңғы жұмыс соңындағы 30 сек ішіндегі ЖСЖ	0,218	0,159	-0,081	0,021	-0,095
PWC170	0,354	-0,051	-0,335	-0,118	0,411

5-кестеден көріп отырғанымыздай, келесі көрсеткіштер арасында ең айқын орташа оң корреляция байқалды. Бірінші жұмыстың қарқындылығы және 1000 м жүгіру ($r=0,221$); Турникте тартылу ($r=0,311$). Сондай-ақ, бірінші жұмыстың соңында 30 секундта ЖСЖ мен тұрып ұзындыққа секіру арасында оң орташа деңгейлік корреляция тіркелді ($r=0,281$); 1000 м жүгірумен екінші жұмыстың қарқындылығы ($r=0,313$); ЖСЖ екінші жұмыстың соңында 30 секунд және 1000 м жүгіру ($r=0,218$); PWC170 және Орнынан ұзындыққа секіру ($r=0,411$).

Бірінші жұмыстың қарқындылығы мен тұрып ұзындыққа секіру арасындағы орташа деңгейдің теріс сипатының корреляциясы анықталды ($r= - 0,228$); жату кезіндегі екінші жұмыстың және итермелеудің қарқындылығы ($r= - 0,154$); PWC170 және 100 м жүгіру ($r= - 0,354$); арқандағы тартылулар ($r= - 0,315$); жатқан кезде итермелеу ($r= - 0,118$).

6-кестеде студент қыздардың дене қабілеті көрсеткіштері мен дене қабілеті дайындығы деректері арасындағы корреляциялық матрицасы берілген.

6-кесте – Студент қыздардың дене қабілеті үлгерімі мен дене дайындығы туралы деректер арасындағы корреляциялық матрица ($n=30$)

Көрсеткіштер	1000 м жүгіру	100 м жүгіру	Кермеде тартылу	Кеудені жерден көтеру
	Корреляция коэффициенті, r			
Алғашқы жұмыс ырғағы, вт	-0,228	0,094	0,121	-0,008
Алғашқы жұмыс соңындағы 30 сек ішіндегі ЖСЖ	-0,311	0,231	-0,310	0,091
Екінші жұмыс ырғағы, вт	0,308	-0,115	-0,118	0,112
Соңғы жұмыс соңындағы 30 сек ішіндегі ЖСЖ	0,291	-0,189	-0,318	0,184
PWC170	-1,442	-0,391	0,381	0,281

6-кестеден көрініп тұрғандай, бірінші жұмыстың соңында 30 секундта ЖСЖ мен 60 м жүгіру арасында оң байланыс анықталды ($r=0,231$); екінші жұмыстың қарқындылығы және 800 м жүгіру ($r=0,308$); Екінші жұмыстың соңында 30 секундта ЖСЖ және 800 м жүгіру ($r=0,291$) және PWC170 және Орнынан ұзындыққа секіру ($r=0,381$). Бірінші жұмыстың қарқындылығы мен 800 м жүгіру арасында орташа деңгейдің теріс байланысы анықталды ($r= - 0,228$); Бірінші жұмыстың соңында және Орнынан ұзындыққа секіру кезінде ЖСЖ 30 секунд ($r= - 0,310$); Екінші жұмыстың соңында және Орнынан ұзындыққа секіру кезінде ЖСЖ 30 секунд ($r= - 0,318$); PWC170 және 800 м жүгіру ($r= - 0,442$) және 60 м жүгіру ($r= - 0,391$).

Осылайша, ұлттық құрамаға енген ұлдар мен қыздардың дене шынықтыру көрсеткіштері мен дене дайындығы арасындағы корреляцияны зерттеу деректері мынаны көрсетті.

Ұлдар да, қыздар да PWC170 және Орнынан ұзындыққа секіру арасындағы оң қарым-қатынасты

көрсетті; екінші жұмыстың қарқындылығы және 1000 және 800 м жүгіру; Екінші жұмыстан кейін 30 секундта ЖСЖ және 1000 және 800 м жүгіру. Теріс қатынастардың ішінде тек PWC170 мен 1000 және 800 м жүгіру арасындағы қатынас ұқсас болды.

Алынған мәліметтер студенттердің оқу процесін құру бойынша ұсыныстарды әзірлеу кезінде пайдаланылуы тиіс.

Қорытынды:

1. Спорт түрлері бойынша студенттік құрама командаларды дайындау тиімділігінің негізгі өлшемдерінің ішінде біз мыналарды анықтадық. Қаржыландыру көзі; материалдық-техникалық базаның болуы; команданы іріктеу жүйесі; спорттық сайыстардың қолайлы күнтізбесі. Сессияларға байланысты оқу процесінің кестесімен келісе отырып, жылдық макроциклдерді жоспарлау; жарыс күнтізбесін құру. Топ бірігуінің объективті және субъективті факторлары. Студенттік футбол командаларының тиімді қызметінің факторлық құрылымы: Баскетболшылардың ойын әрекетінің

жетістігі мен команданың көрсеткіштері арасындағы байланыс. Білім алушыларды спорттық жарыстарға дайындау ерекшеліктері: реакция жылдамдығын дамыту, техникалық әдістер арсеналын меңгеру; психикалық дайындық.

2. Батыс Қазақстан университеттеріндегі студенттік спорт өндірісінің құрылымы мен мазмұнында келесі ерекшеліктер анықталды. Барлық университеттерде спорттық іс-шаралар университет есебінен жүзеге асырылады. Спорт секцияларына қатысушылардың ең аз саны Х. Досмұхамедов АУ-да байқалады. Университеттерде кәсіби командалар жоқ. Х-шы жазғы Универсиадаға барлық университеттер қатысқан жоқ.

3. ЖОО студенттерінің спортпен айналысу кезінде кездесетін проблемалардың ішінде мыналарды атап өтуге болады. Бұл спорттың бір түрімен айналысуға деген құштарлықтың жоқтығы. Спорттық жаттығуларға тәуелділік.

Тек анда-санда ғана жаттығуға ұмтылу. Қолайсыз сабақ кестесі. Университеттердің техникалық мүмкіндіктерінің төмендігі; спортқа қажетті мамандардың жетіспеушілігі; тауарлық-материалдық қорлардың жетіспеушілігі. Студенттер спортпен белсенді айналысуға мүмкіндік беретін шаралардың қатарында «дене шынықтыру» пәнінің дәстүрлі мазмұнының орнына спорт түрлерінің бірін енгізу.

4. Білім алушылардың дене дайындығының бастапқы деңгейінің көрсеткіштері бойынша ұлдар да, қыздар да орташадан төмен деңгей көрсетті. Ұлдар да, қыздар да PWC170 және орнынан ұзындыққа секіру арасындағы оң қарым-қатынасты көрсетті; екінші жұмыстың қарқындылығы және 1000 және 800 м жүгіру; Екінші жұмыстан кейін 30 секундта ЖСЖ және 1000 және 800 м жүгіру. Теріс қатынастардың ішінде тек PWC170 мен 1000 және 800 м жүгіру арасындағы қатынас ұқсас болды.

Әдебиеттер

- 1 Орлова В.В., Халалеева О.Е. Студенческий спорт как фактор подготовки спортсменов высших достижений // Современные исследования социальных проблем. – 2015. – № 3 (47). – С. 140-163.
- 2 Габиров А.Б., Карасев Д.Ю., Хусточкин В.Г., Литвинов В.А. Организационно-методическое обеспечение подготовки студенческих спортивных команд по игровым видам спорта // Теория и практика физической культуры. – 2022. – № 8. – С. 79-81.
- 3 Стафеева А.В., Иванова С.С., Веденеев И.С. Особенности организации и подготовки студенческой команды по баскетболу в вузе (на примере ДМСБВК «Спарта») // Проблемы современного педагогического образования. – 2022. – № 4. – С. 164-166.
- 4 Харламов А. А., Ермаков В.А., Грязев М.В. Проектирование учебно-тренировочного процесса студенческой спортивной команды // Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки. – 2014. – № 5. – С. 262-270.
- 5 Барков А.Ю. Анализ структуры и эффективности тактико-технической подготовки студентов-спортсменов сборной команды НИУ МГСУ по вольной борьбе // Известия Тульского государственного университета. Физическая культура. Спорт. – 2018. – Вып. 4. – С. 162-168.
- 6 Вережкина С.В., Сапегина Т.А. Особенности подготовки студентов к спортивным // Соревнованиям Физическая культура, спорт и здоровье студенческой молодежи в современных условиях: проблемы и перспективы развития: матер. регион. студенч. науч.-практич. конф., посвященной 40-летию РГППУ, Екатеринбург, / ФГАОУ ВО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т», 2019. – С. 38-42.
- 7 Мұхамбет Ж.С. Влияние спортивной нагрузки на мотивацию занятий спортом в студенческой среде высшего учебного заведения: дис. на соиск. степени доктора философии. – 6D010800. Физическая культура и спорт. – Алматы. – 174 с.
- 8 Отаралы С.Ж. Практико-ориентированные технологии оценки и коррекции физических кондиций студентов вузов: дис. на соиск. степени доктора философии. – 6D010800. Физическая культура и спорт. – Алматы. – 192 с.
- 9 Мадиева Г.Б. Физическая культура в высших учебных заведениях: монография / Г.Б. Мадиева. – Алматы: Казак университеті, 2018. – 200 с.
- 10 Старченко М.М. Рейтинговая оценка как средство повышения мотивации студентов к занятиям физической культурой: автореф. дис. ... канд. пед. наук. – 13.00.04. – Омск. – 23 с.
- 11 Агаев Р.А. Управление развитием студенческого спорта в условиях образовательной организации высшего образования: автореф. ... дис. канд. пед. наук. – СПб. – 13.00.04. – 2020. – 24 с.
- 12 Садовой В.П. Сущность и структура готовности к организации массового студенческого спорта у будущих магистров сферы физической культуры и спорта // Мир науки, культуры, образования. – 2018. – № 5 (72). – С. 196-199.
- 13 Намозова С.Ш., Хуббиев Ш.З., Шадрин Л.В. Уровни студенческого спорта в университете // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2021. – № 6. – С. 56-62.
- 14 Авладеев А.А. Концепты развития студенческого спорта в России // Молодой ученый. – 2016. – № 10 (114). – С. 430-434.
- 15 Туровский А.Н. Развитие студенческого спорта в условиях российских вузов: проблемы и перспективы // Мир науки, культуры, образования. – 2019. – № 6 (79), – С. 345-347.
- 16 Мальцева Н.А., Салугин Ф.В., Бикмаев И.А., Спатаева М.Х., Пушкарева Л.Г., Салугина Т.В. Управление студенческим

спортом в образовательных организациях высшего образования // Современные наукоёмкие технологии. – 2022. – № 4. – С. 175-179.

- 17 Ващук А.О., Медведева Д.Е. Студенческий спорт: состояние, пути развития и подготовка спортивного резерва https://www.amgpru.ru/activity/scinsce/scientiapotentiaest/all/?ELEMENT_ID=47823305 Дата обращения: (7. 02. 2024)
- 18 Ильичева О.А. Задача создания спортивного резерва вуза <https://www.isuct.ru/e-publ/vgf/sites/ru.e-publ.vgf/files/2012/vgf-2012-05-121.pdf>. Дата обращения: (7. 02. 2024).
- 19 Пономарев А.Б., Пикулева Э.А. Методология научных исследований: Учебное пособие. – Пермь: Пермский национальный исследовательский политехнический университет, 2014. – 186 с.
- 20 Приемные, контрольно-переводные нормативы для учащихся – спортсменов по общей физической подготовке и специальной физической подготовке по избранному виду спорта на 2020 – 2021 учебный год <https://kazhimukansportmektebi.kz/ru/strukturnye-podrazdeleniya/sportivnaya-chast/2-uncategorised/28-reglamenti> Дата обращения: (7. 02. 2024)
- 21 Карпман В.Л. Исследование физической работоспособности у спортсменов. – М.: Физкультура и спорт, 1974. – 96 с.
- 22 Ларина Е. Корреляционный анализ: основное определение и сферы применения <https://www.syl.ru/article/83006/korrelyatsionnyy-analiz-osnovnoe-opredelenie-i-sfery-primeneniya> Дата обращения: (7. 02. 2024)
- 23 Железняк Ю.Д., Петров П.К. Основы научно-методической деятельности в физической культуре и спорте: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Изд.центр «Академия», 2002. – 264 с.

References

- 1 Orlova V.V., Halaleeva O.E. Studencheskij sport kak faktor podgotovki sportsmenov vysshih dostizhenij // Sovremennye issledovaniya social'nyh problem. - 2015. - № 3 (47). - S. 140-163.
- 2 Gabibov A.B., Karasev D.YU., Hustochkin V.G., Litvinov V.A. Organizacionno-metodicheskoe obespechenie podgotovki studencheskih sportivnyh komand po igrovym vidam sporta // Teoriya i praktika fizicheskoy kul'tury. – 2022. – № 8. – С. 79-81.
- 3 Stafeeva A.V., Ivanova S.S., Vedeneev I.S. Osobennosti organizacii i podgotovki studencheskoj komandy po basketbolu v vuze (na primere DMSBVK «Sparta») // Problemy sovremennogo pedagogicheskogo obrazovaniya. – 2022. - № 4. – С. 164-166.
- 4 Harlamov A. A., Ermakov V.A., Gryazev M.V. Proektirovanie uchebno-trenirovochnogo processa studencheskoj sportivnoj komandy // Izvestiya Tul'skogo gosudarstvennogo universiteta. Gumanitarnye nauki. – 2014. - № 5. – С. 262-270.
- 5 Barkov A.YU. Analiz struktury i effektivnosti taktiko-tekhniceskoy podgotovki studentov-sportsmenov sbornoj komandy NIU MGSU po vol'noj bor'be // Izvestiya Tul'skogo gosudarstvennogo universiteta. Fizicheskaya kul'tura. Sport. - 2018. – Vyp. 4. - S. 162-168.
- 6 Verevkina S.V., Sapagina T.A. Osobennosti podgotovki studentov k sportivnym // Sorevnovaniyam Fizicheskaya kul'tura, sport i zdorov'e studencheskoj molodezhi v sovremennyh usloviyah: problemy i perspektivy razvitiya: mater. region. studench. nauch.-praktich. konf., posvyashchennoj 40-letiyu RGGPU, Ekaterinburg, / FGAOU VO «Ros. gos. prof.-ped. un-ty», 2019. - S. 38-42.
- 7 Мұһамбет ЗH.S. Vliyaniye sportivnoj nagruzki na motivaciyu zanyatij sportom v studencheskoj srede vysshego uchebnogo zavedeniya: dis. na soisk. stepeni doktora filosofii. – 6D010800. Fizicheskaya kul'tura i sport. - Almaty. – 174 s.
- 8 Otalary S.ZH. Praktiko-orientirovannyye tekhnologii ocenki i korrekcii fizicheskikh kondicii studentov vuzov: dis. na soisk. stepeni doktora filosofii. – 6D010800. Fizicheskaya kul'tura i sport. - Almaty. – 192 s.
- 9 Madieva G.B. Fizicheskaya kul'tura v vysshih uchebnyh zavedeniyah: monografiya / G.B. Madieva. – Almaty: Kazak universiteti, 2018. – 200 s.
- 10 Starchekov M.M. Rejtingovaya ocenka kak sredstvo povysheniya motivacii studentov k zanyatiyam fizicheskoy kul'turoj: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk. – 13.00.04. – Omsk. - 23 s.
- 11 Agaev R.A. Upravlenie razvitiem studencheskogo sporta v usloviyah obrazovatel'noj organizacii vysshego obrazovaniya: avtoref. ... dis. kand. ped. nauk. – SPb. - 13.00.04. – 2020. – 24 s.
- 12 Sadovoj V.P. Sushchnost' i struktura gotovnosti k organizacii massovogo studencheskogo sporta u budushchih magistrrov sfery fizicheskoy kul'tury i sporta // Mir nauki, kul'tury, obrazovaniya. – 2018. - № 5 (72), - S. 196-199.
- 13 Namozova S.SH., Hubbiev SH.Z., SHadrin L.V. Urovni studencheskogo sporta v universitete // Fizicheskaya kul'tura: vospitanie, obrazovanie, trenirovka. - 2021. - № 6. - S. 56-62.
- 14 Avladeev A.A. Koncepty razvitiya studencheskogo sporta v Rossii // Molodoj uchenyj. — 2016. — № 10 (114). — S. 430-434.
- 15 Turovskij A.N. Razvitie studencheskogo sporta v usloviyah rossijskih vuzov: problemy i perspektivy // Mir nauki, kul'tury, obrazovaniya. - 2019. – № 6 (79), - S. 345-347.
- 16 Mal'ceva N.A., Salugin F.V., Bikmaev I.A., Spataeva M.H., Pushkareva L.G., Salugina T.V. Upravlenie studencheskim sportom v obrazovatel'nyh organizacijah vysshego obrazovaniya // Sovremennye naukoemkie tekhnologii. – 2022. – № 4. – С. 175-179.
- 17 Vashchuk A.O., Medvedeva D.E. Studencheskij sport: sostoyanie, puti razvitiya i podgotovka sportivnogo rezerva https://www.amgpru.ru/activity/scinsce/scientiapotentiaest/all/?ELEMENT_ID=47823305 Data obrashcheniya: (7. 02. 2024)
- 18 Il'icheva O.A. Zadacha sozdaniya sportivnogo rezerva vuza <https://www.isuct.ru/e-publ/vgf/sites/ru.e-publ.vgf/files/2012/vgf-2012-05-121.pdf>. Data obrashcheniya: (7. 02. 2024).
- 19 Ponomarev A. B., Pikuleva E. A. Metodologiya nauchnyh issledovanij / Uchebnoe posobie: Permskij nacional'nyj issledovatel'skij politekhnicheskij universitet. – 2014. – 186 s.
- 20 Priemnye, kontrol'no-perevodnye normativy dlya uchashchihsya – sportsmenov po obshchej fizicheskoy podgotovke i special'noj fizicheskoy podgotovke po izbrannomu vidu sporta na 2020 - 2021 uchebnyj god <https://kazhimukansportmektebi.kz/ru/strukturnye-podrazdeleniya/sportivnaya-chast/2-uncategorised/28-reglamenti> Data obrashcheniya: (7. 02. 2024)

- 21 Karpman V.L. Issledovanie fizicheskoy rabotosposobnosti u sportsmenov. – М.: Fizkul'tura i sport, 1974. - 96 s.
- 22 Larina E. Korrelyatsionnyj analiz: osnovnoe opredelenie i sfery primeneniya <https://www.syl.ru/article/83006/korrelyatsionnyiy-analiz-osnovnoe-opredelenie-i-sferyi-primeneniya> Data obrashcheniya: (7. 02. 2024)
- 23 ZHeleznyak YU.D., Petrov P.K. Osnovy nauchno-metodicheskoy deyatel'nosti v fizicheskoy kul'ture i sporte: uchebnoe posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedenij. – М.: Izd.centr «Akademiya», 2002. – 264 s.

<p>Хат-хабарларға арналған автор (бірінші автор) Тұрдалиев Рауан Мұратұлы – білім магистрі, Қазақ спорт және туризм академиясы, Алматы қ., Қазақстан, e-mail: Rauan_turdaly@mail.ru</p>	<p>Автор для корреспонденции (первый автор) Турдалиев Рауан Муратович – магистр педагогических наук, Казахская академия спорта и туризма, г. Алматы, Казахстан, e-mail: Rauan_turdaly@mail.ru</p>	<p>The Author for Correspondence (The First Author) Turdaliyev Rauan Muratovich – master of pedagogical Sciences, Kazakh Academy of Sport and Tourism, Almaty, Kazakhstan, e-mail: Rauan_turdaly@mail.ru</p>
--	--	---